

Lausunto Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen, Siun soten, palvelustrategialuonnoksesta ja palveluverkkoskenaarioista

Hyvinvointialueen palvelustrategiaan on hyvin ja monipuolisesti kuvattu maakunnan sote-palveluiden järjestämiseen liittyvät haasteet, alueen vahvuuksien kuvaaminen on selvästi jäänyt vähemmälle. Palvelustrategian tulee kuvata palvelut ja rakenteet, jotka ovat riittävän muunneltavia. Rakenteen tulee olla joustava tulevaisuuden muuttuvia tilanteita varten. Palvelun laatuun tulee kiinnittää erityistä huomiota mm. osaamisen kehittämisen toimenpiteillä.

Palvelustrategia toteuttaa Siun soten palvelulupausta: oikea palvelu, oikeaan aikaan, oikeassa paikassa. Kääntäen ei kaikkea kaikille kaikkialla.

Väestörakenteen lisäksi Pohjois-Karjalan palvelutarvetta ovat jo pitkään nostaneet väestön pienituloisuus, korkea työttömyys, korkea sairastavuus ja monisairastavuus, osin myös aluetta pitkään vaivannut lääkäripula perusterveydenhuollossa. Yhdessä ne luovat rakenteellisia ongelmia, joihin palvelutuotannon tulee kyetä vastaamaan nykyistä paremmin.

Kriittinen menestystekijä on henkilöstön riittävyys, osaaminen, työhyvinvointi ja sitoutuneisuus. Henkilöstövoimavarojen johtamisessa pitää pyrkiä mahdollisimman alhaalla tapahtuvaan päätöksentekojärjestelmään paitsi resurssien näkökulmasta niin myös toimivallan näkökulmasta. Vaikka sote-palvelut ovatkin hierarkkinen ja moniportainen palvelurakenne, joustava ja lähellä asukasta tapahtuva päätöksenteko tehostaa palvelutuotantoa eikä tuo turhia viiveitä eikä virhearviointeja palvelutuotantoon. Myös toimenpiteitä kelpoisuusvaatimukseen avustavan henkilökunnan osalta on syytä vaikuttaa kansallisesti.

On hyvä, että digitaalisten palveluiden kehittäminen on kirjattu vahvasti ja siihen suunnataan resursseja. Olisi tärkeää, että etenkin lasten ja perheiden palveluissa asukkaiden ohjaus hyvinvointialueen, kuntien ja 3. sektorin palveluihin voisi tapahtua yhteisen sähköisen alustan kautta.

Lastenneuvola palvelut tulee turvata lähipalveluna. Tässä voidaan hyödyntää tarvittaessa myös liikkuvia palveluja olemassa oleviin kiinteistöihin mm. kouluihin. Liperin kunta toteaa lausuntonaan, että kiinteät äitiys- ja lastenneuvolapalvelut tulee jatkossakin turvata Ylämyllyn taajamassa ja terveysasemalla kirkonkylällä. Viinijärven lastenneuvolapalvelut voivat toimia koulun tiloissa. Sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön työikäisten palvelut, lapsiperhepalvelut, lastensuojelu ja vammaispalvelut voitaisiin

tarvittaessa hoitaa osittain liikkuvia palveluja hyödyntäen, mikäli palvelutarve ei edellytä kiinteätä palvelua.

Digitaalisissa palveluissa ja digiarkkitehtuuria suunniteltaessa kannattaa arvioida, mitä digipalveluja voidaan toteuttaa yli maakunnallisesti ja millainen osa digipalveluista voisi olla ns. vertaispalveluja, jolloin ne eivät ole maakuntaan sidottuja palveluja esim. yksinäisyys on maakuntamme suuria huolia, johon palveluun myös laajempien alueiden ystäväpalvelu tms. puhelimitse tai verkossa on mahdollista toteuttaa kolmannen sektorin kanssa yhteistyössä, vaikka yli maakunnallisestikin resursseja säästään. Sivun 18 kuvaan voisi lisätä vielä yli maakunnallinen kehikko + kansallinen kehikko.

Palvelustrategiassa tulisi vahvemmin näkyä lapsiasiakkaan erityisyys, lapsen edun ensisijaisuus ja lapsivaikutusten arviointi. Lapsiomaisen huomioiminen myös aikuisten palveluissa tulisi nostaa tavoitteeksi.

Perhe- ja sosiaalipalvelujen osalta ensivaiheen asiakasohjauksen malli on hajautettu ja palvelujen tuottamisen tapa vaihtelee eri alueilla palveluaikojen, käytettävien resurssien ja toimintamallien osalta. Sosiaalihuollon asiakkaille nimetään omatyöntekijä ja lastensuojelussa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, jolloin asiakkuudessa olevien yhteydenotot suuntautuvat usein suoraan heille

Tärkeää tunnistaa, että maakunnassamme on alueita, joilta löytyy myös järjestökentästä mahdollisuuksia kumppanuusyhteistyöhön. Tämän palvelutuotteen ei tarvitse olla kaikkialla samanlainen tai, että maakunnassa kaikkialla toimisivat samat kumppanuuspalvelut.

Yhteistyö kuntien ja 3. sektorin kanssa on kuvattu sivulla 34 melko suppeasti, joten on hyvä, että asiassa laaditaan erillinen yhteistyösopimus. Yhteistyön kuvauksessa tulisi olla maininta yhteiskehittämisestä. Hyvinvointialueen ja maakunnan kuntien yhteiskehittämisestä on hyvänä esimerkkinä mm. ITLAn lapsuuden rakentajatverkosto. Tällaisella yhteisellä toiminnalla kehitetään sekä varhaista tukea kuntien palveluissa että perustason ja erikoissairaanhoidon sotepalveluja.

Tiedolla johtamisen osiossa s. 35 voisi olla maininta tiedon tuotannosta tukemaan myös kuntien palveluiden kehittämistä sekä hyte-työtä.

3. sektorin palvelut tukevat hyvinvointialueen sote-palveluita. Ohjautuminen 3. sektorin palveluihin on tällä hetkellä kuitenkin puutteellista ja 3. sektorilla on mahdollisesti hyödyntämätöntä resurssia. Yhteistyö 3. sektorin (järjestöt ja seurakunta) kanssa tulisi vahvemmin kirjata strategiaan.

Pitkien välimatkojen maakunnassamme on tärkeää tunnistaa liikkuvien palvelujen moninaiset mahdollisuudet; työntekijät liikkuvat, ihmisiä liikutellaan ryhminä, kulkuneuvojen uudenlaisia varustuksia kehitetään. Mitä pidempään asukkaat voivat asua kodeissaan tuettuina, turvallisesti ja terveinä sen parempi. Jos nämä lähipalveluluonteiset palvelut eivät toimi joustavasti, seuraa siitäkin suurempaa painetta yhteisölliseen / laitosasumiseen.

Useiden sote-toimintojen muuttuminen liikkuviksi ja arkiympäristöön jalkautuviksi palveluiksi on hyvä asia ajatellen etenkin alueilla, joissa väestö vähenee. Liikkuvien palvelujen saavutettavuus edellyttää kuitenkin vahvaa viestintää ja yhteistyötä ja -suunnittelua kuntien kanssa ja tähän tulee luoda yhteistyön mekanismit.

Työvoiman saatavuus haastaa kansallisesti kouluttamaan työvoimaa ulkomaisen työvoiman kautta, samoin kuin kehittämään uudenlaisia ennakoivia malleja esim. ikääntyvän väestön palveluihin. Tavoitteena on palvelujen saatavuuden, saavutettavuuden ja oikea-aikaisuuden parantuminen. Sujuvan asiakasohjauksen myötä häiriökysyntä vähenee ja asiakas pystytään ohjaamaan suoraan tilanteensa edellyttämän palvelun piiriin. Tämän tavoitteen toteutumisessa on tärkeää tunnistaa TE24 uudistuksen mahdollisuudet ennakoida työikäisen väestön hyvinvointia asumisen, asumisen tukemisen, kuntoutumisen ja työllistymisen kautta yhdessä kuntien, kuntien työllisyyspalveluiden ja elinkeinoelämän kanssa.

Viinijärven koulun peruskorjaus/uudisrakennussuunnittelussa on huomioitu kaksi tilaa liikkuville palveluille. Näissä tiloissa voivat tehdä työtä kouluterveydenhoitaja, neuvolaterveydenhoitaja, koulukuraattori, koululääkäri, psykologi sekä alueen näytteenotto vuoropäivinä. Tämä huomioitavaksi palveluiden suunnittelussa.

Lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluiden kehittäminen tulisi nostaa tavoitteeksi. Tällä hetkellä nämä palvelut puuttuvat, vaikka tarve on kasvava ja erikoissairaanhoidon kuormittunut. Kun kyseessä on lapsiasiakas, tulisi tuki saada viiveettä.

Liperin kirkonkylän terveyskeskus on rakennettu laajan palvelun yksiköksi, jossa ovat terveyskeskussairaala, ensiapu, lääkäri-, kuntoutus-, neuvola-, kuvantamis-, ja laboratoriopalvelut, hammashuolto sekä hallinnon ja työterveyshuollon tiloja. Liperin laajan palvelun yksikkö rakennettiin ennakoiden muun muassa Heinäveden ja Rääkkylän Oravisalon asukkaiden palvelutarpeita. Näiltä alueilta paikalliset asukkaat käyttävät jo nykyisin Liperin kirkonkylän yksityisiä ja julkisia palveluita. Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen yksikön sijainti kirkonkylällä terveyskeskuksen vieressä tuo palveluihin synergiaetua. Pohjois-Karjalassa hyvinvointialueen vastuulla on myös ympäristöterveydenhuollon palvelujen järjestäminen.

Liperin terveyskeskus valmistui vuonna 2016. Ei ole yhteiskunnallisesti tarkoituksenmukaista, että uusia ja toimivia tiloja jäisi tyhjilleen ja samaan aikaan lähialueelle rakennettaisiin uutta tilaa tai tehtäisiin mittavia muutostöitä olemassa olevissa tiloissa. Ei ole myöskään tarkoituksenmukaista lähteä tekemään Liperin terveyskeskuksessa mittavia muutostöitä muuttamalla esimerkiksi vastaanottotiloja palveluasumisen tiloiksi.

Vanhemman rakennuskannan osalta kuntien ja hyvinvointialueen tulisi mahdollisimman pian tarkastella yhdessä kunkin rakennuksen tarvetta, jotta rakennukseen kohdistuvat peruskorjaukset voidaan optimoida ja jättää tekemättä tilanteissa, joissa hyvinvointialueella ei ole rakennukselle tarvetta. Palvelutuotannosta lähivuosina poistuvat rakennukset olisi kaikkien edun mukaista tunnistaa mahdollisimman varhain ja tehdä suunnitelma rakennusten hallitusta alasajosta ja mahdollisista korvaavista tiloista. Kunnilla ei ole varaa peruskorjata sote-rakennuksia, joihin hyvinvointialue ei sitoudu pidemmäksi aikaa. Liperissä tulisi esimerkiksi tarkastella Iltaruskon ja Sarastuksen vanhimman osan tehostettujen palveluasuntojen korvaamista ja hallittua luopumista vanhimmasta osasta mieluummin kuin lähteä mittaviin peruskorjauksiin, joilla 1950-luvulla rakennettuja tiloja ei kuitenkaan saada optimaaliseksi. Kuntien kannalta yhdessä sovitut rakennusten elinkaaret, joihin hyvinvointialue sitoutuu, olisivat avainasemassa kuntien rakennuskannan pidemmän välin suunnittelussa.

Arvioitaessa Siun soten palvelurakennetta Liperin kunnan näkökulmasta on huomioitava sekä lapsiperheiden että ikäihmisten palvelutarpeet. Ylämyllylle on v. 2023 rakennettu yhteisöllisen asumisen yksikkö ikäihmisille. Lisäksi Liperin kirkonkylälle on valmistunut v. 2023 uusi alakoulu, Ylämyllylle uusi yläkoulu v. 2022 ja Viinijärven koulun peruskorjaus on suunnittelussa. Siikasalmella on kristillinen yhtenäinen peruskoulu, jossa on tällä hetkellä n. 70 oppilasta. Liperin kunnan Ylämyllyn taajamassa toimii vaativan erityisen tuen Honkalammen koulu, joka järjestää maakunnallisesti esi- ja perusopetusta vaikeasti ja syvästi kehitysvammaisille ja vaativan psykososiaalisen tuen oppilaille. Tämän koulun erityispiirteet ja tarpeet tulee ottaa huomioon opiskeluhuollon palveluiden järjestämisessä sekä vaativan erityisen tuen lasten ja nuorten asumien ja kuntoutuksen palveluiden suunnittelussa.

Liperin Käsämässä on Hengitysliitto ry:n omistuksessa oleva kiinteistö, josta tällä hetkellä toimiva Ammattiopisto Luovi Oy on muuttamassa Joensuuhun v. 2024. Luovissa on koulutus- ja asumisyksikkö, jonka tilat mahdollistaisivat muuan muassa

asumispalveluyksikön erilaisiin asumisen palveluihin. Tiloissa toimii jo nyt hyvinvointialueen eläinlääkäripalveluita.

Hammashuollon palvelut tulee säilyttää Liperin kirkonkylällä ja Ylämyllyllä lähipalveluna kuntalaisille ja lähellä koululaisia. Näin tarkastus- ja hoitokäynnit onnistuvat myös kesken koulupäivän. Lisänä tulisi edelleen kehittää hammashuollon liikkuvia palveluita.

Kunnanhallitus antaa edellä kirjoitetun lausunnon Siun soten tulevaisuuslautakunnalle palvelustrategialuonnoksesta ja edellyttää toiminnallisesti parhaimman vaihtoehdon 2 hyväksymistä Siun soten palveluverkoksi.